

EESTI LOODUSEUURIJATE SELTS EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
2015. aasta TEGEVUSE ARUANNE

Asutatud: 1853

Assotsieerunud Eesti Teaduste Akadeemiaga: 23.01.1998

Liikmeskond: 15 auliiget, 769 tegevliiget, 631 usaldusmeest.

Allüksused: 22

Asukoht: Struve 2, 51003 Tartu

Aadress: Postkast 43, 50001 Tartu

E-post: elus@elus.ee

Kodulehekülg: <http://www.elus.ee>

President: Oive Tinn, tel 734 1935, 53 331556

Teadussekretär: Ivar Ojaste, tel: 734 1935

Eesti Looduseuurijate Seltsil on 31.12.2015 seisuga 22 allüksust. Sektsiooni õigustes tegutsevad antropoloogia-, botaanika-, entomoloogia, geoloogia-, ilmahuviliste-, metsandus- ja teoreetilise bioloogia sektsioon, Järvekomisjon, Eesti Terioloogia Selts, Eesti Malakoloogia Ühing, Eesti Mükoloogia Ühing ning Jakob von Uexküllli Keskus. Seltsi alluvuses töötavad ka eriülesannetega komisjonid: loodushariduse, loodusteaduste ajaloo, raamatukogu-, eestikeelsete taimenimede, vaatlusvõrkude komisjon, auliikmete kogu, Eesti ökoloogiakogu, ökoloogia eestikeelse terminoloogia komisjon, taimeharulduste komisjon ning looduskaitse ümarlaud.

2015. aastal peeti 10 teadusliku ettekandega üldkoosolekut:

29. jaanuar – Ivar Ojaste: “Sookurgede ränne”;

27. veebruar – seminar “Baeri päev”, ettekanded esitasid Erki Tammiksaar: “Baeri Peipsi ekspeditsioonid ja nende tähtsus kalabioloogiliste uuringute algusele Vene impeeriumis” ja Raik-Hiio Mikelsaar: “Karl Ernst von Baer Piibel ja Kaliningradis”;

26. märts – Toomas Kukk: “Eesti soontaimede uus levikuatlas”;

30. aprill – Bellis Kullman: “Elu paaristumsete seente alamriigis“, 2014. aasta aruandekoosolek;

28. mai – Tõnu Pani: “Mineraalide ilu”;

17. juuni – Tõnu Talvi: “Bioloogiajaamade roll looduse uurimisel, tundmaõppimisel ja kaitsel”;

24. september – Laurits Leedjärv: “Miks tähed tähtsad on?”;

29. oktoober – Kaarel Orviku: “Georadar teaduses ja praktikas”;

26. november – Reedik Mägi: “Ülegenoomsed inimgenoomi uuringud”;

17. detsember – Maarja Öpik: “Mükoriisaseente elurikkuse mustrid Eestis ja maailmas”.

XXXVIII Looduseuurijate päev toimus 4.-5.07.2015 Raplamaal Kehtnas. Toimusid õppekäigud taimede, samblike, torikseente, maismaatigude, päevaliblikate ja kiilide tundmaõppimiseks. Kuulati viit ettekannet Raplamaa loodusest ja looduskaitse ajaloost. Teisel päeval toimus ekskursioon lähemas ümbruskonnas. Looduseuurijate päeval osales 65 inimest.

Eesti Looduseuurijate Seltsi sektsioonide ja komisjonide tegevus 2015. aastal:

Geoloogia sektsiooni poolt korraldatud XI geoloogia sügiskool teemal “195 aastat geoloogiat Eestis” toimus 16.-18. oktoobrini Tartus. Kuulati 23 teadusettekannet. Välja anti sügiskooli teemaline kogumik *Schola Geologica XI* (152 lk).

Teoreetilise bioloogia sektsiooni 41. kevadkool teemal „Piiride teooria“ toimus 22.-24. maini Narva-Jõesuus. Kolmel päeval kuulati kokku 20 teadusettekannet. Välja anti kogumik *Schola Biotheoretica XLI* “Piiride teooria“ (190 lk).

Botaanika sektsioonil toimus neli ettekandekoosolekut:

- 18. veebruar – Ott Luuk ja Marko Peterson “Reis Polaar-Uuralitesse” (osalejaid 41);
- 15. aprill – Liina Saar “Elupaikade kadumine, killustumine ja kvaliteedi langus - kes on võitjateks ja kes kaotajateks?” ja Lauri Laanisto “Tavaliste taimede väljasuremise mustrid Eestis ja Suurbritannias 20 sajandi teisel poolel” (osalejaid 28);
- 20. november – Toomas Kukk “Herbariseerimine ja herbarium” ning esitles koos Tiina Kaalepiga (kirjastus OÜ Hea Lugu) uut raamatut „Herbariumi käsiraamat” (osalejaid 40);
- 9. detsember, Nele Ingerpuu ja Kai Vellak “Tulemaa saarestiku loodus ja taimestik” (osalejaid 38).

30.–31. mail organiseeriti iga-aastane samblasõprade kokkutulek, millest võttis osa 24 samblasõpra. Seekord käidi Kihnu saarel. Saarel registreeriti 119 samblaliiki, neist 13 helviksammalt ja 106 lehtsammalt ning kaks lehtsammalde varieteeti. Selle inventuuri põhjal koostati esimene Kihnu sammalde nimekiri (vt. Samblasõber 18, lk. 27–28).

Loodusvaatluste andmebaasi kodulehele valmistati kaitsealuste ja punase raamatu liikide kohta infotabel. Samblaliikide osa koostamise ja kontrollimise töös osales Mare Leis. Tabelist kujuneb abitabel harrastusvaatlejatele ja teistele huvilistele.

Viiendat korda toimus samblateemaline fotovõistlus. Võitjateks osutusid E. Johannes ja A. Hendrikson. Võidufotosid saab näha „Samblasõbra“ viimasest numbrist.

2015. aasta lõpul valmis kaheksateistkümnnes “Samblasõber”, mis on kättesaadav alljärgnevalt lingilt: <http://www.botany.ut.ee/bruoloogia/Samblasober18.pdf>.

Lisaks osalesid botaanikasektsiooni liikmed uue taimede levikuatlase välitöödel, välitöödel Teravmägedel, plaanilistes seiretöodes, kliimamuutustega kohanemise arengukava sisendi uuringutel looduskeskkonna valdkonnas, IUCNi ekspertide koolitusel (sertifikaadi said botaanikasektsiooni liikmetest Karin Kaljund, Nele Ingerpuu, Ülle Reier ja Kai Vellak), Pärändkoosluste Kaitse Ühingu tegemistes ja Orhideekaitseklubis.

Ilmahuviliste sektsiooni vaatlusvõrk jätkas oma tööd ja Jõgeva ilmahuvikeskusesse laekusid andmed 45 amatöörpunktist ja 12 ametkondlikult automaatilmajaamalt. Ainult sademeid soojal poolaastal mõõtsid amatöörvaatluspunktidest 16 punkti, kusjuures osad neist tegid talvel lume vaatlusi. Ilmaandmed (minimaalne ja maksimaalne õhutemperatuur, sademete hulk, lume paksus ja ümbruse kaetus sellega, ilmastiku nähtused) kontrolliti, sisestati arvutisse, võrreldi ja tehti esialgne töötlus. Kogunenud andmetest leiti olulised agrometeoroloogilised näitajad ja täiendati nendega seniseid vaatluspunktide aegridasid. Andmeid kasutati koos Riigi Ilmateenistuse vaatlusvõrgu andmetega sademete, minimaalse õhutemperatuuri, lume paksuse jt meteoroloogiliste näitajate jaotuse kaartide koostamisel. Nimetatud kaardid on nähtaval agrometeoroloogilistes ülevaadetes Eesti Taimakasvatuse Instituudi kodulehel (www.etki.ee). Aasta lõppemise järel antakse ilma ülevaade koos joonistega ja vaatlusvõrgust kogunenud andmestikuga ohtlikest nähetest Eesti Looduseuurijate Seltsi raamatukogule. Vaatlejatele saadeti aasta lõpus koos jõulutervituse ja vaatlusraamatuga lühikokkuvõte 2015. aasta ilmast.

Aasta jooksul oli sektsiooni eestvedajate koosolek 28. jaanuaril Tartus Eesti LUSi majas ja 23. märtsil Tallinnas Ilmateenistuses, kus arutati 2015. aasta ürituste-tegemiste plaani ja suvist ilmahuviliste kokkutulekut. 2. septembril toimus koosolek, kus oli teemaks Jõgeval ilmahuvikeskuse ja agrometeoroloogilise arhiivi kolimine seoses ilmahuvikeskuse kasutada olnud maja eravaldusesse minekuga.

Jõgeva ilmahuvikeskus teeb koostööd MTÜ „Miinus 43,5“-ga, kelle eestvedamisel on toimunud traditsioonilised iga-talvised Jääpurika-Talvefestivalid Jõgeval. Meelelahutuslike ettevõtmiste kõrval populariseerib üritus teadmisi ilmast ja kliimast.

Ilmahuviliste ja äikesevaatlejate traditsiooniline kokkutulek toimus 18. juulil 2015 Jõgeva Põhikooli aulas, millest võttis osa 72 inimest. Kokkutulekul toimus konverents (10 ettekannet), millele järgnes ekskursioon Eesti Taimekasvatuse Instituudi katsetele ja mõttevahetus Ilmahuvikeskuse juures. Üritusel oli väljas näitus „50 aastat agrometeoroloogilisi vaatlusi Jõgeval ja ilmahuviliste vaatlusvõrgu tööd“. Ilmahuviliste kokkutulek valiti Jõgeva linnas 2015. aastal toimunud kümne kõige olulisema ürituse hulka.

Eesti Terioloogia Selts suhtles aktiivselt Keskkonnaameti metsaosakonnaga seoses tähnikirve ja kabehirve loodusest eemaldamise plaaniga. Terioloogia selts esitas oma seisukoha, mille kujundamisel osalesid Peep Männil, Tiit Randveer, Tiit Maran ja Jaanus Remm (välisliikmena osales töörühmas Karli Ligi) 13. jaanuaril 2015. a.

Eesti Terioloogia Seltsi aastakoosolek toimus 31. märtsil Tartus Eesti LUSi saalis. Arutati seltsi korraldust, aasta plaani ja tegevusi. Käsitatud teemad olid terioloogia sügiskool, imetajate levikuatlas, seltsi põhikiri ja organisatsiooni struktuur.

Terioloogia sügiskool teemal “Looduse kriisiabi” toimus 18.–20. septembrini Särghual, Pärnumaal.

Sügiskoolis toimusid loengud, õpitoad, arutelud, loodusretked, kokku 27 päevakorrapunkti. Üritusel osales rohkem kui kuuskümmend õpilast, üliõpilast, teadlast, jahimeest, keskkonnakaitsjat, ametnikku ja loodusesõpra. Ürituse tulemusena avaldati loenguvideod sügiskooli veebilehtedel (www.terio.ee ja www.facebook.com/syugiskool) ning ilmus kaks artiklit ajakirjas Eesti Jahimees.

Aktiivne suhtlus toimus Terioloogia seltsi e-kirjalistis, millesse kuulub rohkem kui 100 liiget. Olulisemateks arutusteemadeks oli võõr- ja tulnukliigid, ohustatud liigid ja looduskaitse, teadusuudised, loomade kohtlemine ja populatsioonide majandamine.

Antropoloogia sektsioon korraldas 22. oktoobril 2015 koos Tartu Ülikooli Füüsilise Antropoloogia Keskusega „Auli päeva“. Kuulati nelja teadusettekannet. Osales 22 inimest.

Mükoloogiaühingul valmis 1. aprillil oma koduleht (<http://mukoloogiauhing.ut.ee/avaleht>). Aasta jooksul toimus kaks traditsioonilist seenelaagrit Saaremaal ja Muhumaal: kevadine 7.–10. maini ja sügisene 24.–27. septembrini.

Aastakoosolek “*Actiones*” toimus 12. detsembril Tartu Ülikooli loodusmuuseumi õppeklassides. 29 osavõtjaga. Kuulati 5 ettekannet: Külli Kalamees “Mükoloogiaühingu aasta 2015”, Kessy Abarenkov “Harrastusteadusest PlutoF platvormil”, Jaanus Putting ja Andrean Razumovski “Kultuurseente kasvatamisest”, Eveli Otsing “Maasiseste viljakehadega seente liigirikkus ja levik Eestis” ja Kadri Runnel “Kas ja millised torikseened sobivad põlismetsaindikaatoriteks?”.

Ilmus ajakiri *Folia Cryptogamica Estonica* 51. Koostöös Tartu Ülikooliga ilmus ajakirja *Folia Cryptogamica Estonica* vol 51 (<http://www.ut.ee/ial5/fce/index.html>).

Metsandussektsioonis toimus neli ettekandekoosolekut:

- 26. jaanuar – ettekandega esines lektor Andres Jäärats “Eesti metsataimekasvatuse hetkeseis”;
- 8. aprill – Priit Põllumäe tutvustas oma doktoritöö “Eesti erametsaomanike koostöö analüüs” tulemusi;
- 28. mai – esinesid Poola kolleegid Arkadiusz Grushala ja Michal Zasada teemal “*Forests and*

forestry in Poland”;

- 14. detsember – esines doktorant Marek Irdla teemal “Puidu hakkimis- ja transpordikulude analüüs erinevate masinate korral”.

Järvekomisjoni töö raames ilmus 2015. aastal Henn Timmi raamat „Eesti sisevete suurselgrootute määraja”.

Eesti Malakoloogiaühingu liikmed viisid läbi riikliku seire alamprogrammi “Maismaalimuste seire” tööd.

Eestikeelsete taimenimede komisjonil toimus 2015. aastal viis koosolekut: 28. jaanuaril, 26. veebruaril, 25. märtsil, 25. novembri ja 16. detsembril. Koosolekutel osalesid kõik komisjoni 8 liiget (Erich Kukk, Toomas Kukk, Urmas Laansoo, Ott Luuk, Sirje Mäearu, Ülle Reier, Sulev Savisaar, Kersti Tambets).

Taimenimede andmebaasis (www.ut.ee/taimenimed) oli 2014. aasta lõpu seisuga 18 757 nimerida, 2015. aasta lõpul aga 19 138. Komisjoni töö tulemusena lisandus andmebaasi 381 uut nimerida. Koosolekul kinnitatud nimeridade arv (muudatused, täiendused, aga ka kustutused nimeridades) 2015. aastal oli kokku 764.

Raamatukogu

Seisuga 31. detsember 2015 oli Eesti LUSi raamatukogus 163 264 trükist. Aasta jooksul saadi juurde 150 raamatut ja 236 uut ajakirjanumbrit, enamik neist vahetused ja annetused. 2015. aastal vahetati väljaandeid 36 asutuse ja organisatsiooniga 14 riigist.

2015. aastal ilmunud trükised:

Niklus, M. (inglise keelest tõlkinud ja eessõna), Tinn, O., Laanisto, L., Viikmaa, M. (toimetanud). Darwin, C. Inimese põlvnemine. 805 lk.

Folia Cryptogamica Estonica, 52. 130 lk. (koostöös Tartu Ülikooliga)